

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 339.972

Григор'єв Г. С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Ненно І. М.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНОМУ МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті досліджено застосування транспарентності у національному макроекономічному середовищі. Сформовано структурно-логічну модель транспарентності національної економіки. Для оцінювання рівня транспарентності національної економіки запропоновано застосовувати відповідні індикатори. Досліджено окремі елементи транспарентності національної економіки.

Ключові слова: транспарентність, державне регулювання, національна економіка, макроекономічне середовище.

Проблема дослідження. У міжнародному середовищі однією з основних умов успішного розвитку національної економіки є її інформаційна відкритість. Так міжнародний досвід свідчить, що, наприклад, суб'єкти інвестування приділяють значну увагу якості державного регулювання, державного та корпоративного управління та готові інвестувати у ті сегменти національного макроекономічного середовища, щодо яких рівень розкриття інформації відповідає самим високим стандартам міжнародної практики. При цьому непрозорість національного макроекономічного середовища збільшує ризики залучення інвестицій, відштовхує інвесторів та знижує капіталізацію суб'єктів національної економіки.

Отже, базовим принципом ефективного розвитку сучасної національної економіки є принцип максимальної відкритості, який полягає у тому, що суб'єкти національного макроекономічного середовища зобов'язані розкривати інформацію, а кожний член суспільства має відповідне право її отримувати. Інформаційна відкритість – це своєчасне та достатньо повне розкриття інформації за відповідними сегментами, які стосуються національної економіки.

Сучасним поняттям, яке характеризує інформаційну відкритість національної економіки та її суб'єктів, є відносно нове для української економічної наукової літератури поняття «транспарентність». Термін «транспарентність» походить від англійського слова «transparent» – явний або очевидний. Етимологічно зазначений термін утворився від латинських «trans» – прозорий, наскрізь та «pareo» – бути очевидним. У сучасних інтерпретаціях транспарентність у більшості випадків вживається у логічному зв'язку з аналізом функціонування суб'єктів національного макроекономічного середовища і є оціночною категорією для встановлення рівня відкритості певних відомостей про відповідні сегменти результатів діяльності суб'єктів національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти транспарентності досліджені у наукових працях Дж. Акерлофа, І. Бурденко, В. Гурьковського [1], А. Закутньої [2], М. Коєнта, О. Крета [3], І. Ломачинської [4], Н. Мельник [5], Э. Масленнікова [6-7], О. Побережець [8], С. Сіманські,

М. Спенса, Дж. Стіглітца та інші. Втім більшість робіт присвячено загальним теоретичним аспектам визначення транспарентності в економічному середовищі, в контексті функціонування фінансових ринків і фінансових інститутів, окремих суб'єктів господарювання або економічних процесів.

Невирішені частини загальної проблеми. Недостатній рівень теоретичних розробок та практичних підходів до впровадження транспарентності у національному макроекономічному середовищі обумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні та впровадженні транспарентності у національному макроекономічному середовищі з урахуванням міжнародного досвіду.

Основні результати дослідження. Транспарентність представляє собою відкритість і внутрішню прозорість суб'єктів макроекономічного простору для всіх зацікавлених у співробітництві осіб, а також для органів корпоративного, державного та суспільного контролю. Транспарентність національної економіки є сучасною ознакою діяльності інституційних складових системи державного регулювання макроекономічного середовища та визначає рівень цивілізованості й демократизму відносин між її суб'єктами.

У наукових колах існують радикально протилежні думки щодо необхідності нормативно-правового регулювання транспарентності у національному макроекономічному просторі або ж доцільності захисту сегментної інформації та нерозголошення даних, які становлять відповідну таємницю.

Необхідно зазначити, що прагнення зовнішніх користувачів у отриманні повних, правдивих, неупереджених даних суперечать можливості внутрішнім користувачам, намагаються забезпечити надійний захист стратегічної інформації. У макроекономічному середовищі зазначені аспекти негативно вплинути на якість державного регулювання, що знизить рівень суспільного моніторингу за результатами діяльності державних інституцій.

Структурно-логічна модель транспарентності національної економіки представлена на рис. 1. На нашу думку, транспарентність в державному регулюванні забезпечує реалізацію пріоритетних напрямків розвитку національної економіки України.

Система забезпечення структурно-логічної моделі прозорості включає окремі елементи, а саме: принципи, критерії та обмеження.

Принципи прозорості національної економіки – це, перш за все, доступність та прозорість окремих процесів, що забезпечує можливість реалізації векторного розвитку держави. Загальним базисом щодо впровадження прозорості є такі принципи: доступність інформаційних потоків; аналітичність дій окремих сфер економіки; якість та функціональна спрямованість; достовірність та повноцінність державного регулювання та інші.

Критерії прозорості базуються та залежать від сфери застосування та можуть бути представлені у вигляді параметрів щодо державного регулювання національної економіки.

Рівень прозорості національної економіки можна оцінити за рахунок кількісних та якісних орієнтирів, до яких відносять розрахункові показники та окремі аналітичні системні параметри, що значно підвищить рівень довіри до національної економіки України, у тому числі кредитний рейтинг, та покращить внутрішній та зовнішній інвестиційно-інноваційний клімат в державі в складних трансформаційних умовах. До групи кількісних орієнтирів можливо піднести індекс відкритості бюджету, показник актуальності даних, індекс прозорості звітності, рівень публічності та інші.

Порівняння стратегічних та тактичних цілей державного регулювання з потенційними можливостями національної економіки підкреслює питання оцінки існуючих принципів та підходів в управлінні, враховуючи сучасні технології та наукові розробки. Застосування системного підходу з сегментами прозорості уможливіє підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу державних інституцій з урахуванням факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Виокремлення суттєвих видів прозорості, а саме: фінансової, економічної, соціальної, політичної, фінансової, інформаційної та галузевої дає можливість зосередитись на сферах впровадження як принципів, так і критеріїв, що, в свою чергу, забезпечить дотримання європейського рівня державного регулювання національної економіки.

Ефективність сфери застосування та функціонування системи державного регулювання за умови прозорості формує шлях до акумуляції потенціалу розвитку національного макроекономічного середовища з урахуванням державних пріоритетів та соціально-економічних інтересів суспільства.

Важливим є зміст прозорості, яка включає в себе різні процеси, які відбуваються у національному макроекономічному просторі, у тому числі за його межами.

Прозорість національного макроекономічного середовища є основною умовою інвестиційної привабливості країни. Якщо суб'єктам національної економіки вдається через свою відкритість залучити необхідні ресурси і реалізувати інноваційно-інвестиційні проекти, то сама

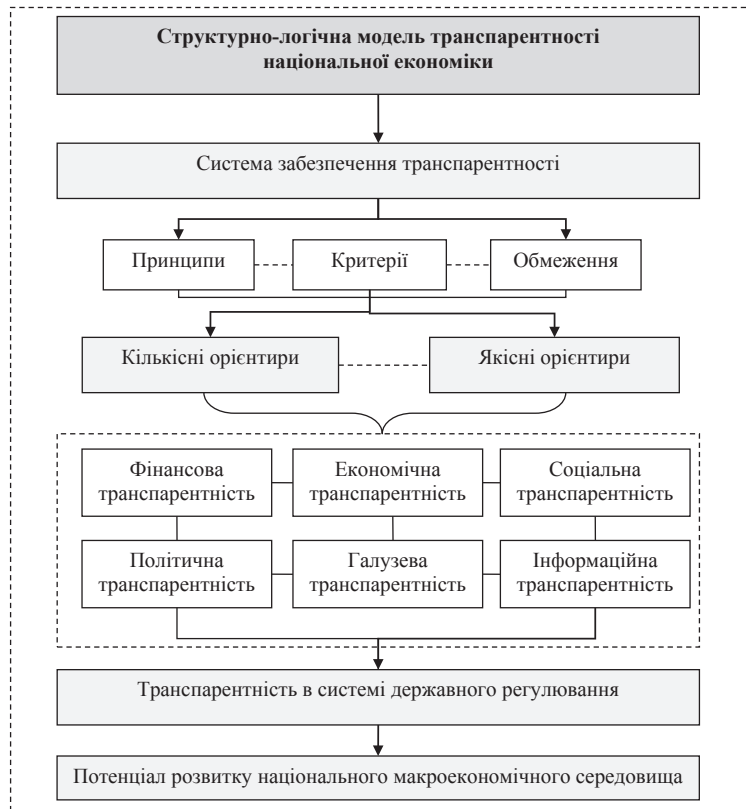

Рис. 1. Структурно-логічна модель прозорості національної економіки

прозорість виступає істотним фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Для оцінювання рівня прозорості національної економіки можуть застосовуватися індикатори, які опосередковано приймаються в якості вимірників, оскільки єдиного індикатора або їх групи не може існувати. На підставі зазначеного можна констатувати, що вимірювання прозорості національної економіки на всіх рівнях, як правило, базується на оцінках рейтингових агентств, незалежних організацій чи на основі порівняльних характеристик різних суб'єктів міжнародної економіки.

Інститут Milken (некомерційний аналітичний центр), який знаходиться в Санта-Моніці, штат Каліфорнія, опублікував індекс непрозорості, який вимірює відсутність прозорості та рівень корупції в 50 країнах світу. Непрозорість трактується як відсутність чіткої, визначеної певними стандартами інформації в точці, де перетинаються корпоративні інтереси та інтереси держави. Економічна непрозорість означає перевагу однієї групи над іншою, облікова непрозорість дозволяє приховувати внутрішню роботу суб'єктів національної економіки, а регуляторна непрозорість існує тоді, коли банківська система або ринки працюють неналежним чином [9].

Методом оцінки прозорості на макро-рівні в міжнародній практиці є індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), який з 1995 року визначається міжнародною організацією Transparency International. Індекс сприйняття корупції базується на опитуваннях міжнародних незалежних експертів (економісти, правознавці, політологи та інші) та ранжує країни від 0 (найвищий рівень корупції) до 100 (відсутність корупції).

У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж у 2015 році, але недостатньо для країни, державні інституції якої назвали боротьбу з корупцією головним пріоритетом. Покращенню позиції України у світовому рейтингу сприяло просування антикорупційної реформи, проте відсутність дієвої судової системи та фактична безкарність корупціонерів не дає Україні зробити потужний ривок уперед і подолати 30-бальний бар'єр, що зветься «ганьбою для нації», отже залишилася на рівні тотальної корумпованих країн [10].

Належні умови для ведення підприємницької діяльності у національному макроекономічному середовищі та його прозорості дозволяє оцінити рейтинг Doing Business, який оприлюднюється щорічно Світовим банком. Сприятливість умов легкості ведення підприємницької діяльності ранжується від 1 до 190 (кількість країн, які приймають участь у дослідженні). Високий рейтинг країни означає, що державні інституції створили належне нормативно-правове середовище, яке є прозорим і сприятливим для ведення бізнесу. Аналізуючи умови ведення бізнесу в різних країнах світу, зазначимо, що у 2017 році Україна посіла 80 місце зі 190 країн та показує за останні роки позитивну динаміку [11].

За показником легкості реєстрації бізнесу Україна займає 20 місце в світі (в 2016 році – 24 місце); за показником легкості отримання дозволів на будівництво – 140 місце (в 2016 році – 137 місце); можливістю підключення до системи електропостачання – 130 місце (в 2016 році – 140 місце); простою реєстрації прав власності – 63 місце (в 2016 році – 62 місце); можливістю кредитування – 20 місце (в 2016 році – 19 місце); за рівнем захисту інвесторів – 70 місце (в 2016 році – 101 місце); за рівнем оподаткування – 84 місце (в 2016 році – 83 місце); за рівнем ведення міжнародної торгівлі – 115 місце (в 2016 році – 110 місце); за рівнем забезпечення виконання контрактів – 81 місце (в 2016 році – 93 місце); за показником простоти ліквідації підприємств – 150 місце (в 2016 році – 148 місце) [12].

Важливою формою транспарентності, яку також необхідно відмітити, є прозорість корпоративного управління в системі національного макроекономічного середовища. Корпоративне управління у національному макроекономічному середовищі розвивається також суперечливо та нестабільно. Але необхідно відмітити, що почали формуватися базові аспекти корпоративного управління. Слід зазначити, що прозору форму корпоративного управління частіше демонструють суб'єкти господарювання за участю іноземного капіталу. Згадуючи про транспарентність на рівні відносин акціонерів й управлінців, слід згадати про інсайдерські проблеми, які тісно пов'язані з проблемою опортуністичної поведінки управлінців по відношенню до акціонерів. Вона загострилася з появою більш досконалих технічних засобів, оперування інформацією й труднощами щодо її захисту в умовах зростання злочинності в ІТ-технологіях.

Інформаційно-аналітична прозорість іноді розглядається як окремий напрямок транспарентності національної економіки. Це скоріше справедливо для суб'єктів національного макроекономічного середовища, які спеціалізуються на розробці та поширенню аналітичної інформації. Необхідно відмітити, що до складу транспарентності також входять інші елементи: виробнича, правова, фінансова, економічна, соціальна, екологічна та інша відкритість.

У міжнародному середовищі існує кілька стандартів добровільної звітності. Найбільш відомі: соціальний звіт за стандартом AA1000 AS; керівництво за соціальною відповідальністю ISO 26000; Social Accountability 8000; The Global Reporting Initiative (GRI).

Стандарт соціальної звітності компаній AA1000 AS розроблений британським Інститутом соціальної та етичної звітності (Institute of Social and Ethical Accountability) у 1999 році. Стандарт призначений для вимірювання результатів діяльності компаній з етичних позицій і надає процедуру і набір критеріїв, за допомогою яких може бути здійснений соціальний і етичний аудит їх діяльності. Основна відмінність цього підходу від інших існуючих стандартів в цій галузі полягає у впровадженні в повсякденну практику компанії системи постійного діалогу із зацікавленими сторонами – стейкхолдерами. Згідно зі Стандартом AA1000 AS в рамках процесу соціальної звітності обов'язковим є дотримання таких принципів: вичерпне відображення існуючих думок; повнота і публічність уявлення діяльності компанії; практична значущість: розгляд інформації, здатної вплинути на думку однієї або більше громадських груп; регулярність і своєчасність; забезпечення якості: проведення аудиту незалежної і компетентної третьою стороною; доступність: поширення інформації про результати соціальної діяльності організації та звітність перед представниками громадськості; інтеграція: включення процесу соціальної звітності та його аудиту в повсякденну практику організації [13].

Керівництво з соціальної відповідальності ISO 26000 було випущено Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) у 2010 році. Розробка стандарту ґрунтувалася на участі близько 400 експертів, які представляли інтереси суб'єктів національного макроекономічного середовища, а також різні точки зору професійного співтовариства в області КСВ.

Стандарт Social Accountability 8000, розроблений міжнародною некомерційною організацією Social Accountability International у 1997 році. Особливість стандарту полягає у спрямованості на дотримання суб'єктами господарювання прав людини та вдосконалення умов праці найманих працівників.

GRI – це міжнародний стандарт звітності для добровільного застосування суб'єктами національного макроекономічного середовища, у якому запропонований список конкретних показників для звітності за соціальною, екологічною та економічною діяльністю суб'єкта.

Таким чином, під прозорістю необхідно розуміти достовірне і своєчасне розкриття інформації про діяльність суб'єктів національної економіки, яке включає інформацію про рух грошових коштів, засновників, системи управління, відносини з державними інституціями, контрагентами, інвесторами, кредиторами й іншою інформації, що сприяє зниженню ризиків вкладень у діяльність суб'єкта.

Загальні критерії оцінки інформаційної прозорості бізнесу поки не вироблені, але для вимірювання прозорості часто користуються підходом, який застосовується при складанні рейтингів, які здійснюють рейтингові агентства – комерційні організації, які займаються дослідженням якості управління активами, оцінкою платоспроможності емітентів, оцінкою можливих ризиків для потенційних інвесторів й іншими аспектами. У міжнародному середовищі існує більше 100 рейтингових агентств, найвідомішими з яких є: Fitch Ratings

(Велика Британія, Сполучені Штати Америки); Moody's Investors Service (Сполучені Штати Америки); Standard and Poor's (Сполучені Штати Америки). Зазначені міжнародні рейтингові агентства є повністю незалежними та не приймають участь в угодах на міжнародному ринку.

Застосування міжнародний досвід щодо впровадження транспарентності дозволить значно підвищити дієвість та ефективність системи державного регулювання сегментної складової національної економіки.

Висновки. Забезпечення ефективного державного регулювання національного макроекономічного середовища є важливим пріоритетним завданням державних інституцій країни, які мають чітко визначати необхідність застосування комплексної та системної транспарентності, що дозволяє забез-

печити підвищення ефективності сегментних складових національної економіки та залучення інвестиційних ресурсів, враховуючи всі зовнішні та внутрішні фактори впливу. Визначені аспекти спонукали до розробки структурно-логічної моделі транспарентності національної економіки, яка включає: систему забезпечення, кількісні та якісні орієнтири, компоненти транспарентності за видами та їх вплив потенціал розвитку національного макроекономічного середовища за умови застосування транспарентності в системі державного регулювання. У сформованій моделі передбачене семантичне моделювання елементів державного регулювання з кількісною та якісною орієнтацією, що забезпечить формування цілеспрямованого впливу відповідних складових на динамічний розвиток національного макроекономічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Гурковський В. І. Шлях адаптації світового досвіду розвитку транспарентності публічного адміністрування до українських реалій // В. І. Гурковський / Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 15. – С. 91-94.
2. Закутня А. О. Транспарентність та комунікації центрального банку при реалізації монетарної політики / А. О. Закутня // Вісник Одеського Національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 19. – Вип. 5-6. – С. 107-110.
3. Крет О. В. Атрибутивні характеристики транспарентності як категорії політичної науки / О. В. Крет // Науковий вісник. – Одеський державний економічний університет. – 2008. – № 20 (76). – С. 93-102.
4. Ломачинська І. А. Вплив інституційного розвитку фінансової системи на економічну безпеку України. / І. А. Ломачинська. // Вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 8, частина 1. – С. 174-177.
5. Мельник Н. Г. Облікове забезпечення транспарентності в державному секторі: проблеми України та досвід ЄС / Н. Г. Мельник // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2016. – № 24 (3). – С. 147-155.
6. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : [моногр.] ; Вип. 1 / за ред. д.е.н., доц. Є. І. Масленнікова. – Херсон: Гринь Д. С., 2016. – Вип. 1. – 854 с.
7. Масленніков Є. І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є. І. Масленніков. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.
8. Побережець О. В. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення: [Електронний ресурс] / О. В. Побережець, К. В. Іванова. // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 98-104. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>
9. The transparency revolutions. [Електронний ресурс]. / Milken Institute Associates – 9 березня 2011. – Режим доступу : <http://www.milkeninstitute.org/blog/view/149>
10. Impunity and Inefficient Justice System Keep Ukraine at the Bottom of Corruption Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ti-ukraine.org/research/index-koruptsiyi-cpi-2016>
11. Ecomomy profile: Ukraine [Електронний ресурс]. / Doing Business 2017. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>
12. Світовий Банк: Україна у рейтингу «Ведення бізнесу в 2017 році» [Електронний ресурс]. / Всеукраїнська асоціація фахівців оцінки. – Режим доступу: <http://www.afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1130-world-bank-ukraine-in-the-ranking-doing-business-in-2017>
13. The Corporate Social Responsibility Newswire. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csrwire.com>.

Григор'єв Г. С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Ненно І. М.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ТРАНСПАРЕНТНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СРЕДЕ

Резюме

В статье исследовано применение транспарентности в национальной макроэкономической среде. Сформирована структурно-логическая модель транспарентности национальной экономики. Для оценки уровня транспарентности национальной экономики предложено применять соответствующие индикаторы. Исследованы отдельные элементы транспарентности национальной экономики.

Ключевые слова: транспарентность, государственное регулирование, национальная экономика, макроэкономическая среда.

Hryhoriev H. S.

National University "Kyiv-Mohyla Academy"

Nyenko I. M.

Odessa I. I. Mechnikov National University

TRANSPARENCY IN THE NATIONAL MACROECONOMIC ENVIRONMENT

Summary

The article examines the application of transparency in the national macroeconomic environment. A structural and logical model of the transparency of the national economy is formed. To assess the level of transparency of the national economy, it is suggested that appropriate indicators be used. The separate elements of transparency of the national economy are investigated.

Keywords: transparency, state regulation, national economy, macroeconomic environment.